

NUSIKALTIMAS IR BAUSMĖ

I TOMAS

PIRMOJI DALIS

I

Liepos pradžioje, didžiausių karščių metu, vakarop, vienas jaunikaitis išėjo į gatvę iš savo kambarėlio, kurį nuomojosi iš S. gatvelės gyventojų, ir iš lėto, tartum nesiryždamas, nuėjo K. tilto linkui.

Jis laimingai išvengė nesusitikęs savo šeimininkės ant laiptų. Jo kambarėlis buvo po pačiu didelio, penkių aukštų namo stogu ir labiau panėšėjo į spintą, negu į butą. O jo buto šeimininkė, iš kurios jis nuomojosi šitą kambarėlį su pietumis ir patarnavimu, gyveno vienu laiptų tarpu žemiau, atskirame bute, ir kiekvieną kartą, išeinant į gatvę, jam būtinai reikėdavo praeiti pro šeimininkės virtuvę, beveik visada ligi galo atlapą į laiptus. Ir kiekvieną kartą jaunikaitį, praeinantį pro šalį, suimdavo kažin koks liguistas ir bailus pojūtis, kurio jis gėdydavosi, dėl kurio raukydavosi. Jis kiaurai buvo prasiskolinęs šeimininkei ir bijodavo su ja susitikti.

Ne taip jau jis buvo bailus ir užuitas, netgi visai priešingai; tik jau kuris laikas jį viskas ūmai suerzindavo, jo jausmai būdavo įtempti, tartum jis hipochondrija sirgty. Jis tiek buvo įsigilinęs į save ir nuo visų atsiskyręs, jog net su bet kuo bijodavo susitikti, ne tik su šeimininke. Jis buvo slegiamas neturto; bet net toji slėgsena nustojo paskutiniu metu jį kamavusi. Kasdieniniais savo reikalais visiškai nustojo rūpintis ir nenorėjo jais rūpintis. Nė kokios šeimininkės po teisybei jis nebijojo, kad ir ką ji bebūtų kėsinusis jam padaryti. Bet stoviniuoti ant laiptų, klausytis visokių tauškalų apie visus tuos šiokiadienius atsipykusius niekniekius, kurie jam visai ne galvoj, visi tie kabinėjimaisi sumokėti, grasinimai, skundai, ir dar pačiam išsisukinėti, atsiprašinėti, meluoti, – ne, jau verčiau prašliaužti kaip nors laiptais kaip katei ir pranykti, kad niekas nė nepastebėtų.

Vis dėlto šį kartą baimė susitikti su savo kreditore net jį patį nustebino, jau į gatvę išėjus.

„Kokį darbą aš ketinu padaryti ir drauge kokių aš mažmožių bijau! – pamanė jis, keistai šypsodamasis. – Hm... taip... viskas žmogaus rankose, ir viską betgi jis pro nosį praleidžia, vien iš bailumo... tai jau aksioma... Įdomu, ko žmonės labiausiai bijo... Naujo žingsnio, naujo nuosavo žodžio jie labiausiai bijo... O vis dėlto aš per daug plepu. Todėl nieko ir neveikiu, kad plepti. O gal, beje, ir taip: todėl plepu, kad nieko neveikiu. Tai aš per šį paskutinį mėnesį būsiu išmokęs plepėti, begulėdamas per dienų dienas kertėje ir begalvodamas... apie iškasamus lobius. Na, ko aš dabar einu? Argi aš sugebėsiu tai padaryti? Argi tai rimta? Visai nerimta. Taip tik, dėl fantazijos pats save guodžiu; žaislai! O ką gi, tegu sau bus ir žaislai!“

Gatvėje karštumas baisiausias, be to, tvankumas, stumdymasis, visur kalkės, pastatai, plytos, dulkės ir ta ypatinga vasarinė smarvė, taip pažįstama kiekvienam peterburgiečiui, neišsigalinčiam nuomotis vasarnamio, – visa tai drauge nemaloniai sukrėtė ir be to pakrikusius jaunikaičio nervus. O nepakenčiama smarvė iš smuklių, kurių šioje miesto dalyje didelė daugybė, ir girti, tolydžio sutinkami, kad ir šiokiadien, baigtinai pildė šlykštų ir liūdną vaizdo koloritą. Giliausio abuojuo jausmas akimirka blikstelėjo leinuose jaunikaičio veido bruožuose. Jis, beje, buvo itin gražus, gražių, tamsių akių, tamsiaplaukis, poaukščio stogo, laibas ir lieknas. Bet greit jis tartum giliai įsimąstė, net, tikriau sakant, kaip ir apsvaigo ir ėjo toliau, jau nebematydamas aplinkos, nė nenorėdamas jos matyti. Retkarčiais tik murmėjo kažką sau vienas iš savo įpratimo į monologus, kurį beturįs pats sau dabar prisipažino. Tą pat valandėlę jis ir pats nusivokė, kad jo mintys kartais painiojasi ir kad jis labai silpnas: antra diena, kaip jau jis beveik nieko nevalgęs.

Jis buvo taip prastai apsilkęs, jog kitas, net ir pratęs žmogus, būtų drovėjęs dieną su tokiais

skarmalais į gatvę išeiti. Tiesą pasakius, miesto dalis buvo, tokia, kad apdaru čia sunku buvo ką nustebinti. Sennąją aikštės artumas, tam tikrąjį apstas ir daugiausia cechų ir amato žmonės, susikimšę tose Peterburgo vidurio gatvėse ir gatvelėse, kartais tokiais subjektais pamargindavo bendrąją panoramą, jog keista būtų buvę ir stebėtis, sutikus kokią figūrą. Bet tiek jau buvo susikaupę piktos paniekos jaunikaičio sieloje, jog jis, kad ir be galo buvo opus, kuo mažiausiai gėdijosi gatvėje savo skarmalų. Kas kitą sutikti kai kuriuos pažįstamus arba buvusius draugus, su kuriais apskritai jis nemėgdavo susitikti... O tuo tarpu, kai vienas girtas, kurį kažkodėl ir kažkur vežė dideliais ratais, su didžiuliu sunkiniu arkliu, staiga jam suriko pravažiuodamas: „Ė tu, vokiečių skrybliu!“ ir subliovė visa gerkle, rodydamas į jį ranka, – jaunikaitis staiga stabtelėjo ir nervingai griebėsi už savo skrybėlės. Ta skrybėlė buvo aukšta, apskrita, cimermaniška, bet jau visai sunešiota, nurudavusi, visa skylėta ir dėmėta, be atbrylių ir pačiu bjauriuoju savo kraštu į šalį nulinkusi. Bet ne gėda, o visiškai kitas jausmas, greičiau panašus į išgąstį, suėmė jį..

– Taip ir žinojau! – murmėjo jis suglumęs. – Taip ir maniau! Tai jau visų bjauriausia! Štai, viena kokia nors tokia kvailybė, koks nors niekingiausias mažmožis visą sumanymą gali niekais nuvaryti! Taip, perdaug žymi skrybėlė... Juokinga, todėl ir žymi... Mano skarmalai būtinai reikalingi kepurės, kad ir seno sklindžio kokio, tik ne šitos baidyklės. Niekas tokiomis nedėvi, per varstą pastebės, įsidėmės... svarbiausia, paskum įsidėmės, štai ir kaltės įrodymas. Čia reikia būti kuo nežymiausiam... Mažmožiai, mažmožiai svarbiausia!.. Šitokie mažmožiai kaip tik ir žudo visada ir viską...

Ėjimo jam buvo nedaug; jis net žinojo, kiek žingsnių nuo jo namų vartų: lygiai septyni šimtai trisdešimt. Kažkaip kartą jis juos suskaitė labai įsisvajojęs. Tuo metu jis ir pats dar netikėdavo tomis savo svajonėmis ir tik erzindavo save jų nežmonišku, bet patraukliu drąsumu. Ogi dabar, po mėnesio, jis jau kitaip ėmėžiūrėti, ir nors kirkindavo save monologais apie savo paties silpnumą ir neryžtumą, jis betgi „nežmonišką“ svajonę kažkaip net prieš savo valią prato laikyti jau sumanymu, nors vis dar savimi netikėjo. Jis net dabar ėjo savo sumanymo išmėginti ir sulig kiekvienu žingsniu vis labyn ir labyn jaudinosi.

Nervingai drebėdamas, priėjo prie didžiulių namų, kurių, viena siena ėjo pagal perkasą, o antra į ...ės gatvę. Šie namai buvo suskirstyti mažais butais ir gyvenami įvairių vertėjų, – siuvėjų, šaltkalvių, virėjų, įvairių vokiečių, merginų, iš savęs gyvenančių smulkių valdininkėlių ir t. t. Įeiną, išeiną žmonės siute siuvo pro abejus vartus, ir abiejuose namų kiemuose. Čia tarnavo trys ar keturi kiemsargiai. Jaunasis žmogus buvo labai patenkintas, nė vieno iš jų nesutikęs, ir nežymiai įčiaužė stačiai iš pavartės į dešinę, į laiptus. Laiptai buvo tamsūs ir siauri, „užpakaliniai,“ bet jis visa tat jau pažinojo, buvo ištyręs, ir jam visa šita aplinka tiko: tokiam patamsyje net smalsi akis buvo nepavojinga. „Jeigu šiuo metu aš taip bijau, tai kas gi būtų, jei ir iš tikrųjų kaip nors tektų ligi paties darbo priėti?..“ pamanė jis nevalingai, lipdamas į ketvirtąjį aukštą. Čia jam pastojo kelią nešėjai, paleistieji iš kariuomenės kareiviai, kurie nešė baldus iš vieno buto. Jis jau pirmiau žinojo, kad tame bute gyveno, vienas vokiečių su šeima, valdininkas: „vadinasi, šis vokiečių dabar išsikrausto ir, vadinasi, ketvirtajame aukšte, šituose laiptuose ir šitoje aikštelėje, kurį laiką liks gyvenamas tik vienas senės butas. Tai gerai... dėl visa ko...“ jis vėl pamanė ir paskambino į senės butą. Varpelis silpnai barkštelėjo, tarsi jis iš skardos būtų buvęs padarytas, bet ne iš vario. Panašiuose tokių namų mažuose butuose kuone visur tokie varpeliai. Jis jau buvo pamiršęs šio varpelio skambėjimą, ir dabar šis ypatingas skambėjimas tartum staiga jam kažką priminė ir ryškiai atvaizdavo... Jis taip ir krūptelėjo, perdaug jau pasilpę buvo nervai tuo sykiu. Netrukus prasivėrė siauručiukas durų plyšelis: gyventojas tyrinėjo pro plyšį atėjusįjį su aiškiu nepasitikėjimu, ir tik matėsi jos blizgančios iš patamsio akutės. Bet pamačiusi aikštelėje daug žmonių, ji įsidrąsino ir visai atidarė. Jaunasis žmogus peržengė slenkstį tamsų prieškambarį, perdarytą sienele, už kurios buvo mažutytė virtuvėlė. Senė prieš jį stovėjo tylėdama ir klausiamai į jįžiūrėjo. Tai buvo smulkutė, sausa senikė, kokių šešių dešimtų metų, su smailiomis ir piktomis akutėmis, su mažute smaila nosimi ir vienplaukė. Jos palši, mažumą pražilę plaukai buvo riebiai sviestu įtepti. Ant jos laibo ir ilgo kaklo, panašaus į vištos koją, buvo užvyniotas kažkoks multino skuduras, o ant jos pečių, kad ir taip karšta buvo, karojo visa nudružusi ir nurudavusi kailinė „kacaveika“. Senukė tolydžio kosėjo ir krenkštė. Turbūt, jaunikaitis kažin kaip ypatingai pažvelgė ją,

kad ir jos akyse staiga vėl blykstelėjo tas pats nepasitikėjimas.

– Raskolnikovas, studentas, buvau pas jus prieš mėnesį, – skubėjo murmėti jaunikaitis pusiau nusilenkdamas, atsiminęs, kad reikia būti meilesniam.

– Atsimenu, širduli, labai gerai atsimenu, kad jūs buvote, – ryškiai prakalbo senukė, visą laiką klausiamomis akimis žiūrėdama į jo veidą.

– Tai va... ir vėl su tokiu pat reikaliuku... – tęsė Raskolnikovas, kiek sumišęs ir stebėdamasis senės nepasitikėjimu.

„O gal ji ir visada tokia, tik aš anuokart nebuvau pastebėjęs,“ pagalvojo jis, nesmagiai jausdamasis.

Senė patylėjo, tartum ką mąstydamą, paskui pasitraukė į šalį ir, rodydama į kambario duris, tarė, praleisdama svečią:

– Ėikite, širduli.

Nedidelis kambarys, į kurį įėjo jaunikaitis, su geltonais apmušalais, jeronimais ir muslininėmis užuolaidomis ant langų, tą valandėlę buvo skaidriai nušviestas besileidžiančios saulės. „Ir tada, gali būti, taip pat saulė švies!..“ tartum iš netyčių šmėkstelėjo Raskolnikovui galvoje, ir jis skubiai permetė akimis visa, kas buvo kambaryje, kad geriau galėtų įsidėmėti ir įsiminti padėtį. Bet kambary nebuvo nieko ypatingo. Baldu, labai senų ir geltono medžio, buvo sofa su milžiniška išriesta medine atkalte, apvalus ovalinės formos stalas priešais sofą, tualetas su veidrodžiu tarpusienyje, kėdės pasieniais ir keli skatikiniai paveikslai su geltonais rėmeliais, vaizduoją vokietes paneles su paukščiais rankose, – šit ir visi baldai. Kertėje prieš nedidelį paveikslą degė lempelė. Visa buvo labai švaru; ir baldai, ir grindys buvo nutrinti ligi žvilgant, viskas švītėjo. „Lizavetos darbas,“ – pamanė jaunikaitis. Nė dulkelės nebuvo galima rasti visame bute. „Tai pas senas ir piktas našles būna tokia švarybė“, galvojo toliau sau vienas Raskolnikovas ir smalsiai pažiūrėjo žvairiom į kartūninę kito mažutyčio kambarėlio durų užuolaidą, kur stovėjo senės lova ir komoda, ir kur jis nė kartą nebuvo pažiūrėjęs. Viso buto ir tebuvo šitie du kambariai.

– Ko reikia? – griežtai tarė senė, įeidama į kambarį ir, kaip pirma, stodamasi tiesiai priešais jį, kad žiūrėtų jam stačiai į veidą.

– Užstatą atnešiau, šit. – Ir jis išsiėmė iš kišenės seną, plokščią sidabrinį laikrodėlį. Užpakaliniame jo viršelyje buvo atvaizduotas gaublys. Grandinėle buvo plieninė.

– Tai kad ir pirmajam užstatui jau laikas suėjo. Jau trys dienos, kaip mėnuo sukako.

– Aš jums palūkanas dar už mėnesį sumokėsiu; pakęskite.

– A, tai čia jau mano gera valia, širduli, ar kęsti, ar jūsų daiktą tuojau pat parduoti.

– Ar daug už laikrodį duotumėte, Alena Ivanovną?

– O kad su niekais vaikštai, širduti, gal, žiū, jis nieko nebevertas. Užžiedelį jums aną kartą du bilietėliu paklojau, o va gi jį ir naują nupirkti pas auksakalį už pusantro rublio gali.

– Jau ketvertą rublių tai duokite, aš išpirksiu, čia tėvo. Aš greit pinigų gausiu.

– Pusantro rublio ir palūkanos iš anksto, jei norite.

– Pusantro rublio! – suriko jaunikaitis.

– Kaip sau žinote. – Ir senė atkišo jam laikrodėlį. Jaunikaitis paėmė jį ir taip supyko, jog buvo jau beišeinąs; bet tuojau pat sugalvojo kitaip, atsiminęs, kad eiti nebėra kur ir kad jis čia dar ir ko kito atėjo.

– Duokite! – pasakė šiurkščiai.

Senėsiškišo ranką į kišenę raktų ir įėjo į kitą kambarį, už užuolaidos. Jaunikaitis, palikęs vienas vidury kambario, smalsiai klausėsi ir samprotavo. Buvo girdėti, kaip ji atrakino komodą.

„Turbūt, viršutinį stalčių, – samprotavo jis. – Raktus ji, vadinasi, dešinėje kišenėje nešiojasi...! Visi viename ryšelyje, ant plieninio žiedo... Ir ten vienas raktas yra už visus didesnis, triskart, su dantytu spurgu, tik jau ne nuo komodos... Vadinasi, yra dar kažin kokia dėžutė ar skrynja... Štai kas įdomu. Skrynių visada tokie raktai... O vis dėlto, kaip tai niekšiška visa...“

Senė grįžo.

– Tai va, širduli: jei per mėnesį po griviną nuo rublio, tai nuo pusantro rublio priderės iš jūsų penkiolika kapeikų, už mėnesį pirmyn. Ogi už du anuos rublius iš jūsų dar pridera pagal tą patį

skaičių pirmyn dvidešimt kapeikų. O iš viso, vadinasi, trisdešimt penkios. Taigi dabar, jums atseina už jūsų laikrodį gauti rublį penkiolika kapeikų. Te, imkite.

– Kaip! tai jau dabar rublis penkiolika kapeikų!

– Taip yra.

Jaunikaitis nebesiginčijo ir paėmė pinigus. Jis žiūrėjo į senę ir nesiskubino išeiti, lyg būtų norėjęs kažką dar pasakyti ar padaryti, bet tartum jis nė pats nežinojo, ką būtent...

– Aš jums, Alena Ivanovna, gali būt, šiomis dienomis dar vieną daiktą atnešiu... sidabrinį... gerą... papirosinę vieną... kai tik iš bičiulio atsiimsiu...

Jis sumišo ir nutilo.

– Na, tai tada ir kalbėsime, širduli.

– Sudiev... O jūs visada namie viena sėdite, seselės nėra? – paklausė jis, kaip begalėdamas palaidžiau, išeidamas į priešinę.

– O kas jums darbo apie ją, širduli?

– Gi nieko ypatingo. Aš taip sau paklausiau. O jūs tuojau. Sudiev, Alena Ivanovna!

Raskolnikovas išėjo visiškai sumišęs. Jo sumišimas vis didėjo ir didėjo. Lipdamas žemyn laiptais, jis keletą kartų net buvo sustojęs, lyg staiga kažko apstulbęs. Ir pagaliau, jau gatvėje, sušuko:

„Vai, Dieve! Kaip visa tat šlykštu. Ir nejaugi, nejaugi aš... ne, tai niekai, nesąmonė! – pridėjo jis griežtai. – Ir nejaugi šitokia baisybė galėjo man į galvą ateiti? Kokiuose purvuose betgi galėtų mano širdis mudyti. Svarbiausia: nešvaru, bjauru, šlykštu, šlykštu... O aš, visą mėnesį...“

Bet jis negalėjo išreikšti nei žodžiais, nei šūksniais savo susijaudinimo. Begalinio pasibjaurėjimo jausmas, kuris buvo pradėjęs slėgti ir drumsti jo širdį dar tada, kai jis ėjo pas senę, dabar taip išaugo ir išryškėjo, jog jis nebesižinojo kur dėtis nuo to maudulio. Jis ėjo šaligatviu kaip girtas, nebematydamas praivių ir stumdydamasis, ir atsipeikėjo jau kitoje gatvėje. Apsidairęs pastebėjo, bestovįs priešais smuklę, į kuriąjeinama iš šaligatvio, laiptais žemyn, į pogrindį.

Kaip tik tuo metu išėjo iš smuklės pro duris du girti ir, viekas antrą palaikydami ir plūsdamiesi, kapanojosi į gatvę. Ilgai negalvodamas, Raskolnikovas tuojau nusileido žemyn. Niekad lig tol jis nebuvo vaikščiojęs po smukles, bet dabar jam galva sukosi, ir, be to, baisus troškulys jį kamavo. Jam užėjo noras atsigerti šalto alaus, juo labiau, kad ūmų savo nusilpimą jis aiškino ir tuo, kad buvo alkanas. Jis atsėdėjo tamsioje ir nešvarioje kertėje, už glitaus stalelio, paprašė alaus ir godžiai išgėrė pirmąją stiklinę. Bematant visa nuslūgo, ir jo mintys pragiedrėjo. „Visa tatai nesąmonė, – tarė jis, vilties sustiprintas, – ir nebuvo čia ko nerimauti! „Tiesiog fizinis pakrikimas! Vienas koks alaus stiklas, sausainio kąsnis, – ir šit, viena akimirka, tvirtėja protas, giedrėja mintis, stiprėja ketinimai. Tfu, kokia visa tai menkysta!..“

Kad ir su panieka nusispiovēs, jis žiūrėjo jau linksmi, tartum staiga nusikratęs kažkokia baisia našta, ir draugiškai apžvelgė visus ten buvusius. Bet net ir tą minutę jis iš tolo nujautė, jog visas tas jo nusiteikimas į gera buvo taip pat liguistas.

Smuklėje tuo laiku buvo likę nebedaug žmonių.

Be tų dviejų girtų, kuriuos jis patiko ant laiptų, tuoj paskui juos išėjo dar gauja, kokis penketas, su viena merga ir su armonika. Jiems išėjus, buvo tylu ir erdva. Pasiliko vienas įkaušęs, bet nedaug, besėdįs prie alaus, iš pažiūros miestietis; jo draugas, storas, stambus, su žila barzda, apsilvilkęs sibirine striuke, labai nusilesęs, besnūduriuojąs ant suolo ir retkarčiais, staiga, tartum pro miegus, sukrunčtas pirštais pliaukšėti, išskėtęs rankas, ir šokčioti viršutine korpuso dalimi, nepakildamas, ir kartu sau dainavo kažką beprasmiška, stengdamasis prisiminti žodžius, kaip antai:

Metais žmoną mylavau,

Me-tais žmo-ną my-la-vau...

Arba staiga, nubudęs vėl:

Gatve plačiąja skridau,

Savo pirmąją radau...

Bet niekas prie jo laimės neprisidėjo; nešnekus jo draugas žiūrėjo į visą tą energijos prasiveržimą netgi pikta ir su nepasitikėjimu. Buvo tenai ir dar vienas žmogus, iš pažiūros panašus lyg ir į atsistatydinusį valdininką. Jis sėdėjo skyrium, priešais savo stiklinėlę, retkarčiais gurkšnodamas ir žvalgydamasis aplink. Jis buvo irgi tarsi kažkaip susijaudinęs.

[...]

V

[...]

Baisų sapną susapnavo Raskolnikovas. Jis sapnavo savo kūdikystę, dienas, praleistas dar savajame miestelyje. Jis kokių septynerių metų ir vaikšto šventadienį, pavakariu, su savo tėvu už miesto. Oras miglotas, diena troški, vietovė visiškai tokia, kokia išliko jo atmintyje; net jo atmintyje ji buvo daug labiau išblankusi, negu dabar pasivaideno sapne. Miestelis stovi atsiskleidęs kaip ant delno, aplinkui nė vieno gluosnio; kur nekur, labai toli, pačiame dangaus pakraštyje juoduoja miškelis. Už keleto žingsnių nuo paskutinio miesto daržo stovi smuklė, didžiulė smuklė, kuri visada jam keldavo kuo nemaloniausią spūdį ir net baimę, kai jis eidavo pro ją, vaikštinėdamas su tėvu. Ten visada būdavo tokia daugybė žmonių, taip bliudavo, kvatodavo, plūsdavosi, taip bjauriai ir išparpusiai dainuodavo ir taip dažnai mušdavosi; aplink smuklę visada valkiuodavosi tokie girti ir baisūs snukai... Susitikęs su jais, jis glaudžiai prisispausdavo prie tėvo ir visas drebėdavo. Pro smuklę kelias, laukukelis, visada dulkėtas, ir dulkės visada tokios juodos. Eina jis vingiuodamasis toliau ir už kokių trijų šimtų žingsnių apjuosia iš dešinės miesto kapus. Kapuose mūro cerkvė, su žaliu kupolu, į kurią jis porą kartų per metus nueidavo su tėvu ir motina į pamaldas, kai būdavo gedulingos pamaldos už jo senelę, seniai jau mirusią, kurios jis niekad nebuvo matęs. Jie taip eidami visada pasiimdavo su savimi kutją¹ baltoje lėkštėje, servetėlėje, o kutja būdavo cukrinė, iš ryžių ir džiovintų vynuogių, kryžiškai į ryžius įspaustų. Jis mėgo tą cerkvę ir senobinius jos paveikslus, daugiausia be metalinių draperijų, ir seną šventiką drebančia galva. Greta senelės kapo, ant kurio buvo plyta, buvo mažutis jo jaunesniojo brolio kapelis, mirusio šešių mėnesių, kurio jis taip pat visai nepažinojo ir negalėjo atminti; bet jam buvo sakę, kad jis turėjęs mažą broliuką, ir jis kiekvieną kartą, kai lankydamas kapus, dievobaimingai ir pagarbiai žegnodavosi prie kapelio, lenkdavosi jam ir bučiuodavo jį. Ir šit jis sapnuoja: jie eina su tėvu keliu į kapus ir praeina pro smuklę; jis laikosi įsitvėręs tėvo rankos ir bailiai žvalgosi į smuklę. Ypatingos aplinkybės patraukia jo dėmesį: šįkart čia tartum paūžimas, minia išsipuošusių miestiečių, bobų, jų vyrų ir visokių valkatų. Visi girti, visi dainuoja, o greta smuklės prieangio stovi vežimas, bet keistas vežimas. Tai vienas iš tų didžiųjų vežimų, į kuriuos kinkomi didieji sunkiniai arkliai, ir vežioja jais prekes ir vyno statines. Jis visada mėgdavo žiūrėti į tuos milžinus sunkinius arklius, ilgakarčius, drūtomis kojomis, einančius ramiai, vienodais žingsniais ir vežančius paskui save kokį norint didžiausią kalną, nė kiek neįsitempę, lyg tartum jiems su vežimu net lengviau, nekaip be vežimo. Bet dabar, keistas dalykas, į didžiulį šitokį vežimą pakinkyta mažutė, liesa, sarta sodietiška kumelėlė, viena iš tų, kurios, – jis dažnai matydavo, – iš paskutinių traukia kitąsyk kokį didelį vežimą malkų arba šieno, ypačiai jei vežimas įklimpsta į dumblynę arba į pravežą, ir tada jas taip skaudžiai, taip skaudžiai vis kupoja kaimiečiai botagais, kitąsyk net per pat snukį ir per akis, o jam taip gaila, taip gaila į tai žiūrėti, jog jis vos neverkia, o motutė visada nusivesdavo jį nuo lango. Bet šit staiga triukšmas kyla: iš smuklės išeina šaukdami, dainuodami, su balalaikomis, girti girtutėliai tokie dideli kaimiečiai, su raudonais ir mėlynais marškiniais, rudines ant pečių užsimetę. „Sėskit, visi sėskit! – šaukia vienas, dar jaunas, tokiu drūtu kaklu ir mėsingu, raudonu kaip morka veidu, – visus parvešiu, sėskit!“ Bet tučiuojau ima juoktis ir girdėti šūkaujant:

– Tokia kumelpalaikė, paveš, mat!

– Nagi tu, Mikolka, gal proto netekai, ar ką: šitą kumelėlęj tokį vežimą pasikinkęs!

– O, bra, jo sartoke tikrai bus jau dvidešimties metų!

– Sėskit, visus parvešiu! – vėl šaukia Mikolka, šokdamas pirmutinis į vežimą, ima vadžias ir stoja

¹ Kutja – stačiatikių ritualinis Kalėdų valgis – virtų ryžių ir razinų mišinys.

pirmagalyje visu savo ilgiu. – Bèruoju neseniai Matviejus išvažiavo, – šaukia jis, vežime būdamas, – o šita kumelkšė, broliukai jūs mano, tiktai man širdjėda; tuoj, rodos, nudėčiau ją, dykai duoną gadina. Sakau, kad sėskit! Zovada leisiu! Zovada lėks! – ir jis ima į rankas botagą, su pasiskonėjimu rengdamasis plakti sartąją.

– Tai ką gi, sėskit! – kvatoja minioje. – Girdi, zovada lėks!

– Ji zovada, turbūt, jau dešimt metų nėra šokusi.

– Pašoks!

– Negailėkit, vyrai, visi imkit botagus, sukruškit!

– Ei! Duokit jai!

Visi lipa į Mikolkos vežimą, juokdamiesi ir liežuvius laidydami. Sulipo koks šešetas žmonių, ir dar galima sodinti. Imasi su savimi vieną bobą, drūtą ir raudoną. Ji apsilvilkusi: raudonu medvilniniu drabužiu, jos kiklikas su karoliukais, apsiavusi kailio pusbačiais, riešutus triuškina ir kikeną. Aplink minioje visi juokiasi, ir išties, kaip nesijuoksi: šitokia, vos gyva, kumelėlė ir tokį vežimą zovada veš! Du bernai vežime tuojau ima po botagą, Mikolkai padėti. Sušunka „nu!“, kumelėlė tąsosi iš visų jėgų, bet ne tik zovada, o net ir žingine vos vos pagali, tiktai mina kojomis, kriokia ir klumpa nuo trijų botagų, kurių kirčiai pila ją kaip žirniai. Minioje ir vežime dar daugiau juokiasi, bet Mikolka pyksta ir įtūžęs dar smarkiau ima drožti kumelėlei tartum ir išties manydamas, kad ji zovada bėgs.

– Vyrai, leiskite ir man, – šaukia iš minios vienas susimaginęs bernas.

– Sėsk! Visi sėskit! – šaukia Mikolka, – visus paveš. Užkaposiu! – Ir pliekia, pliekia, ir nebesižino pats, kuo bemušti iš pasiutimo.

– Tėveli, tėveli, – šaukia jis tėvui, – tėveli, ką jie daro? Tėveli, vargšę kumelėlę muša!

– Eikim, eikim! – sako tėvas, – pasigėrę, išdykauja, kvailiai; eikim, nežiūrėk! – ir nori nusivesti jį, bet jis ištrūksta iš jo rankų ir, nebesusivokdamas, bėga prie kumelėlės. Bet jau vargšei kumelėlei blogai. Ji dūsta, stoja, vėl trūkčioja, bemaž griūdama.

– Plak negyvai! – šaukia Mikolka, – jau vistiek vienas galas. Užkaposiu!

– Galtu kryžiaus neturi, ar ką, velniau tu! – šaukia vienas senis iš minios.

– Kas matęs, kad toks arkliukas šitokį vežimą pavežtų, – prideda antras.

– Pasmaugsi! – šaukia trečias.

– Nelįsk! Mano turtas! Ką noriu, tą ir darau. Sėskit dar! Visi sėskit! Noriu, kad ji būtinai zovada lėktų!..

Staiga vienukart praplyšta juoku minia ir užrėkia visa: kumelėlė nebeatlaikė padažnintų kirčių ir ėmė spardyti. Net senis neištūrėjo ir nusijuokė. Ir išties: vos gyva kumelėlė, o dar spardosi!

Du bernai iš minios pasveria dar po botagą ir bėga prie kumelėlės lupti iš šonų. Kiekvienas bėga iš savo pusės.

– Per snukį, per akis jai duokit, per akis! – šaukia Mikolka.

– Dainą, vyrai! – kažkas vežime šaukia, ir visi vežime užtraukia. Suskamba triukšminga daina, barška būgnelis, priedainiuose švilpimas. Bobšė triuškina riešutus ir kikeną.

...Jis bėga greta kumelėlės, jis užbėga priešais, jis mato, kaip ją kapoja per akis, per pačias akis! Jis verkia. Jo širdis nebeištūri, ašaros srūva. Vienas iš mušančių pataiko jam per veidą; jis nejunta; jis gražo sau rankas, šaukia. Puola prie žilojo senio žila barzda, kuris linguoja galvą ir visa tatai smerkia. Viena boba ima jį už rankos ir nori nuvesti, bet jis ištrūksta ir vėl bėga prie kumelėlės. Ta jau visai baigiasi, bet dar kartą ima spardyti.

– O kad tave šimts velnių! – rėkauja įniršęs Mikolka. Jis numeta botagą, pasilenkia ir iš vežimo dugno išsitraukia ilgą ir drūtą ieną, abiem rankom paima ją už galo ir sunkiai keldamas užsimoja prieš sartąją.

– Sutrupins! – šaukia aplinkui.

– Užmuš!

– Mano turtas! – šaukia Mikolka ir iš viso užmojo leidžia ieną. Pasigirsta sunkus smūgis.

– Drožkit jai, drožkit! Ko nustojot! – šaukia balsai iš minios.

O Mikolka užsimojo antrą kartą, ir antras smūgis iš viso užmojo kerta į nelaimingos kumelės

nugarą. Ji pritupia visu paskuigaliu, bet pašoka ir trūkčioja, trūkčioja iš paskutiniųjų visas puses, kad tik išvežtų; bet iš visų pusių suima ją šešiais botagais, o iena vėl kyla ir krinta trečią kartą, paskui ketvirtą, nuosaikiai, atsivedėdama. Mikolka siunta, kad negali vienu smūgiu užmušti.

– Gali! – šaukia aplink.

– Dabar būtinai kris, bra, čia jai ir galas! – šaukia iš minios vienas mėgėjas.

– Kirviu jai, na! Vienu kartu pabaigti, – šaukia trečias.

– Ė, kad tu suburbėtum! Pasitraukit! – įsiutęs plyšoja Mikolka, meta ieną, vėl pasilenkia į vežimą ir išitraukia geležinę dalbą. – Saugokis! – šaukia jis ir kiek tiktai pagali; įsismaginęs drožia savo vargšei kumelėlei. Kirtis padrioksėjo; kumelėlė pasverdėjo, pritūpė, buvo norėjusi trūktelti, bet vėl su dalba visu smarkumu drožia jai į nugarą, ir ji griūva žemėn, tartum visas keturias kojas vienu kartu jai būtų pakirtę.

– Pribaigti! – šaukia Mikolka ir šoka kaip apdujęs iš ratų. Keletas bernų; taip pat raudonų ir girtų, griebia kas pakliuvo – botagus, lazdas, ienas – ir bėga prie besibaigiančios kumelėlės. Mikolka stojasi iš šono ir be jokio reikalo ima dalba mušti per nugarą. Kumelė ištiesia galvą, sunkiai atsidūsta ir stimpa.

– Nugalabijo! – šaukia minioje.

– O kodėl zovada nelėkė!

– Mano turtas! – šaukia Mikolka, su dalba rankoje ir krauju pasruvosiomis akimis. Jis stovi tartum gailėdamas, kad nebėra jau kas bemušti.

– Na, ir išties, bra, tavo esama nekrikšto! – šaukia iš minios jau daug balsų.

Bet vargšas vaikelis jau nebesusivokia. Jis šaukdamas prasigrūda pro minią prie sartosios, apkabina jos negyvą, sukruvintą snukį ir bučiuoja ją, bučiuoja ją akis, į lūpas... Po to staiga pašoka ir įniršęs puola kumštelius sugniaužęs Mikolka. Tą akimirką tėvas, jau ilgai jį vaikęs, pagauna jį pagaliau ir išneša iš minios.

– Eikim! Eikim! – sako jam, – namo eikim!

– Tėveli! Už ką jie... vargšę kumelėlę... užmušė! – kūkčioja jis, bet jam kvapą gniaužia, ir žodžiai šūksniais veržiasi iš jo suspaustos krūtinės.

– Pasigėrę dūksta, ne mūsų reikalas, eikim! – sako tėvas. Jis apkabina tėvą rankomis, bet krūtinę jam spaudžia, spaudžia. Jis nori atsikvėpti, surikti, ir nubunda.

Nubudo visas išmuštas prakaito, su šlapiais nuo prakaito plaukais, uždusęs, ir pakilo siaubo apimtas.

„Garbė Dievui, čia tiktai sapnas! – tarė, sėsdamas po medžiu ir giliai atsikvėpdamas. – Bet kas čia yra? Bene karštligė tiktai mane norėtų suimti: toks nežmoniškas, sapnas!“

Jo visas kūnas buvo kaip sudaužytas; nyku ir tamsu sieloje. Jis pasidėjo alkūnes ant kelių ir abiem rankom pasirėmė galvą.

[...]

TREČIOJI DALIS

V

[...]

– Iškilus visiems šitiems klausimams apie nusikaltimus, aplinką, mergaites, man prisiminė dabar, – beje, ir visada mane domina vienas jūsų straipsnelis: Apie nusikaltimą... ar kitaip kaip ten, pamiršau antraštę, nebeatmenu. Prieš du mėnesius turėjau malonumo Periodiniame Žodyje perskaityti.

– Mano straipsnis? Periodiniame Žodyje? – nustebęs paklausė Raskolnikovas; – tiesa, prieš pusę metų, išėjęs iš universiteto, aš buvau parašęs vieną straipsnį dėl vienos knygos, bet tada aš jį nunešiau į Savaitinio Žodžio laikraštį, o ne į Periodinį.

– O pateko į Periodinį.

– Juk Savaitinis Žodis nustojo ejęs, užtat ir neišspausdino...

– Tiesa; bet Savaitinis Žodis, nustodamas eiti, susidėjo su Periodiniu Žodžiu, užtat ir jūsų

straipsnelis prieš du mėnesius pasirodė Periodiniame Žodyje. O jūs nė nežinojote?

Raskolnikovas iš tikrųjų nieko nežinojo.

– Meldžiamasis, nagi jūs pinigų dabar galite pareikalauti iš jų už straipsnį! Kokio jūs vis dėlto būdo! Gyvenate taip nusišalinę, jog net nežinote tokių dalykų, kurie tiesiog jus liečia. Tai faktas.

– Bravo, Rodia! Aš irgi nežinojau! – sušuko Razumichinas. – Šiandie pat nubėgsiu į skaityklą ir paprašysiu numerio! Prieš du mėnesius? Kelintos dienos? Vistiek, surasiu! Čia tai dalykas! Nė nesisako!

– O iš kur jūs sužinojote, kad straipsnis mano? Jis tik raide pasirašytas.

– Ogi atsitiktinai, tik šiomis dienomis. Per redaktorių; aš pasižįstu... Labai susidomėjęs buvau.

– Aš, kiek menu, nagrinėjau psichologinę nusikaltėlio būklę, kuri jį lydi per visą nusikaltimą.

– Taip, ir griebtai tvirtinote, kad patį nusikaltimo aktą visada lydi liga. Labai, labai originalu, bet... mane, po teisybei, ne ta jūsų straipsnelio dalis sudomino, o tam tikra mintis, iškelta straipsnelio gale, bet kurią jūs, deja, keliate tikrai užuominomis, neaiškiai... Vienu žodžiu, jei atsimenate, ten kaip ir užsimenama apie tai, kad esą pasaulyje tokių asmenų, kurie gali... tai yra, ne tai gali, bet turi pilną teisę daryti visokias nedorybes ir nusikaltimus ir kad jų net įstatymai neliečia.

Raskolnikovas susijuokė iš padidinto ir tyčia sumanyto jo minties iškreipimo.

– Kaip? Kas ten? Teisė nusikaltimus daryti? Bet juk ne todėl, kad „aplinka sudarkė“? – su kažin koku net lyg išgąščiu pasiteiravo Razumichinas.

– Ne, ne, ne visai todėl, – atsakė Porfirijus. – Visas svarbumas tas, kad jo straipsnyje visi žmonės kažkaip skirstomi į „paprastuosius“ ir „nepaprastuosius“. Paprastieji privalo klusniai gyventi ir neturi teisės įstatymų laužyti, nes jie, mat, paprastieji. O nepaprastieji turi teisę daryti visokius nusikaltimus ir visai įstatymus laužyti, todėl būtent, kad jie nepaprastieji. Rodos, taip jūsų sakoma, jei neklystu?

– Kaipgi čia dabar? Negali šitaip būti! – murmėjo sumišęs Razumichinas.

Raskolnikovas vėl nusišypsojo. Jis kaip mat suprato, kas čia yra ir kur jį nori priremti; jis atminė savo straipsnį. Jis ryžosi priimti iššūkį.

– Ne, ne visai taip mano pasakyta, – pradėjo jis paprastai ir kukliai. – Tiesą pasakius, prisipažįstu, kad jūs beveik teisingai atpasakojote, net, jei norite, ir visiškai teisingai... (Tartum malonu jam buvo sutikti, kad visiškai teisingai). Skirtumas tikrai tas, kad aš visai nereikalauju, idant nepaprastieji žmonės būtinai turėtų ir privalėtų daryti visada visokias nedorybes, kaip jūs sakote. Man net rodosi, kad šitokio straipsnio nė spauda nebūtų praleidusi. Aš paprasčiausiai užsiminiau, kad „nepaprastaisi“ žmogus turi teisę... tai yra ne oficialinę teisę, o pats turi teisę leisti savo sąžinei peržengti... per kai kurias kliūtis, ir vien tikrai tuo atveju, jei jo idėjos (kartais, rasi, visai žmonijai išganingos) vykdymas tatau pareikalaus. Jūs malonėjote pasakyti, kad mano straipsnis neaiškus; aš pasirengęs jį jums paaiškinti. Aš galbūt nesuklysiu spėdamas, kad jums, rodos, to ir reikia; prašau. Mano nuomone, jei Keplerių ir Niutonų išradimai dėl kurių nors kombinacijų nieku būdu nebūtų buvę žmonijai žinomi kitaip, kaip tikrai aukojant gyvybę vieno, dešimties, šimto ir taip toliau žmonių, kurie būtų kliudę šitiems išradimams arba būtų stoję jiems skersai kelio, – tad Niutonas būtų turėjęs teisę, ir net būtų privalėjęs... pašalinti tuos dešimtį arba šimtą žmonių, idant jo išradimai būtų žinomi visai žmonijai. Bet tatau, tiesą pasakius, dar visai nereikia, kad Niutonas turėtų teisę skersai ir išilgai ką sutikęs žudyti, arba kiekvieną dieną vagiliauti prekyvietėje. Toliau, kiek pamenu, savo straipsny dėščiau, kad visi... na, pavyzdžiui, kad ir įstatymų leidėjai bei žmonijos tvarkytojai, pradedant seniausiais ir einant per Likurgus, Solonus, Mahometus, Napoleonus ir taip toliau, visi ligi vieno buvo nusikaltėliai jau vien todėl, kad, naują įstatymą leisdami, tuo pat griovė senąjį, šventai visuomenės laikomą ir iš tėvų paveldėtą, o jau, savime aišku, kad jų nesulaikydavo nė kraujas, jei tikrai tas kraujas (kartais visiškai nekaltas ir didvyriškai pralietas už senąjį įstatymą) galėdavo jiems padėti. Įsidėmėtina net, kad dauguma šitų žmonių labdarių ir tvarkytojų ypačiai buvo didžiausi kraugeriai. Vienu žodžiu, aš darau išvadą, kad ir visi, nebūtinai didieji, bet ir šiek tiek išeiną iš bendrojo lygio žmonės, tai yra šiek tiek pajėgią pasakyti ką nors nauja, būtinai, savo prigimties dėlei, privalo būti nusikaltėliai, – žinoma, palyginti didesni ar mažesni. Kitaip jiems sunku išėiti iš bendrojo lygio, o pasilikti jame jie, žinoma, negali sutikti, vėlgi dėl savo prigimties, o mano nuomone, jie net ir privalėtų nesutikti. Vienu žodžiu,

jūs matote, kad ligi šiol čia nieko nėra ypatingai naujo. Tūkstantį kartų tatau buvo spausdinama ir skaitoma. O dėl to mano žmonių skirstymo į paprastuosius ir nepaprastuosius, aš sutinku, truputį savavališkai pasielgta, bet aš tikslų skaitmenų nė neieškau. Aš tik savo vyriausiąją mintimi tikiu. O ji būtent tokia, kad žmonės, pagal prigimties dėsnius, skirstomi, apskritai, į du skyrius: įžemesnius (paprastuosius), tai yra, taip sakant, į medžiagą, kuri, tinka vien gaminti į save panašiams, – ir į tikruosius žmones, tai yra turinčius gabumą arba talentą tarti savo aplinkoje naują žodį. Poskyriūčia, žinoma, begalės, bet skiriamosios abiejų skyrių žymės gan ryškios: pirmasis skyrius, tai yra medžiaga, bendrai sakant, žmonės savo prigimtimi konservatyvūs, padorūs, gyvena paklusnybėje ir mėgsta būti paklusnūs. Mano nuomone, jie ir privalo būti paklusnūs, kadangi jau tam jie paskirti, ir čia visiškai nieko nėra, kas juos žemintų. Antrasis skyrius, visi tie, kurie laužo įstatymus, griovėjai, arba palinkę tai, pagal išgales. Tų žmonių nusikaltimai, suprantama, reliatyvūs ir labai įvairūs; daugiausia jie reikalauja, visokeriopais savo pareiškimais, geresnės ateities vardu sugriauti dabartį. Bet jeigu jam reikia, dėl savo idėjos, peržengti kad ir per lavoną, per kraują, tad jis savo viduje, pagal sąžinę, gali, mano nuomone, leisti sau peržengti per kraują, – atsižvelgiant žinoma, į idėją ir į jos mastą – tatau įsidėmėkite. Šita tikrai prasme aš ir kalbu savo straipsnyje apie jų teisę nusikaltimus daryti (jūs atsiminkite, mes juk pradėjome nuo teisinio klausimo). Tiesą pasakius, labai nerimauti čia nėra ko: masė niekada beveik nepripažįsta jiems šitų teisių, žudo juos ir karia (daugiau ar mažiau) ir taip darydama ji visiškai teisingai elgiasi, atlieka savo konservatyvųjį uždavinį, su tuo, žinoma, skirtumu, kad būsimosios šitos masės kartos stato nužudytuosius ant pjedestalo ir garbina juos (daugiau ar mažiau). Pirmasis skyrius visada – dabarties viešpats, antrasis skyrius ateities viešpats. Pirmieji išlaiko pasaulį ir daugina jį skaičiumi, antrieji varo pasaulį ir veda jį tikslą. Tiek vieni, tiek antri turi visiškai vienokią teisę gyventi. Vienu žodžiu, man visi lygiai galiojančią teisę turi, ir – *vive la guerre éternelle*, – ligi Naujosios Jeruzalės, žinoma.

– Tad jūs vis dėlto tikite į Naująją Jeruzalę?

– Tikiu, – tvirtai, atsakė Raskolnikovas; sakydamas tai ir per visą ilgąją tiradą, jis žiūrėjo įžemę, išsirinkęs vieną tašką ant kilimo.

– Ir-ir-ir į Dievą tikite? Atleiskite, kad aš toks smalsus.

– Tikiu, – pakartojo Raskolnikovas, pakeldamas akis į Porfirijų.

– Ir-ir į Lozorius prisikėlimą tikite?

– Ti-tikiu. Kam tat jums?

– Žodis įžodį tikite?

– Žodis įžodį.

– Sakyk tu man... taip sau pasidomėjau. Atsiprašau. Bet palaukit, – aš vėl prie senojo, – juk ne visada juos žudo; kiti priešingai...

– Triumfuoja gyvi? Taip, kai kurie gyvendami pasiekia savo tikslą, ir tada...

– Patys ima žudyti?

– Jeigu reikia, ir, žinote, net dažniausiai taip. Apskritai, jūsų pastaba sąmojinga.

– Dėkui. Bet štai ką pasakykite: kuo gi atskirti tuos nepaprastuosius nuo paprastųjų? Ar jie gimdami jau kokių žymių turi, ar ką? Aš ta prasme, kad čia reikėtų daugiau tikslumo, taip sakant, daugiau regimo tikrumo: atleiskite mano natūralų praktiko ir gerų norų žmogaus nerimą, bet ar negalima būtų čia kokį drabužį, pavyzdžiui, ypatingą taisyti, nešioti ką nors, ženklus kokius, ar ką?.. Nes, sutikite, jei pasidarytų painiava ir vienas katro nors skyriaus imtų ir įsivaizduotų, kad jis priklauso kitam skyriui ir pradėtų „visas kliūtis šalinti“, kaip jūs labai gražiai pasakėte, tai juk tada...

– O, tatau labai dažnai atsitinka! Šita jūsų pastaba dar sąmojingesnė už aną.

– Dėkui...

– Nėra už ką; bet įsidėmėkite, kad paklaidų gali padaryti tik pirmojo skyriaus žmonės, tai yra „paprastieji“ (kaip aš, rasi, nelabai, vykusiai juos būsiu pavadinęs). Kad ir prigimtimi savo jie yra linke visada klausyti, bet dėl tam tikro gamtos žaismo, kuris neaplenkia nė karvės, labai daug kas iš jų mėgsta įsivaizduoti esą pažangiausi žmonės, „griovėjai“, ir kibti į „naują žodį“, ir visai iš širdies. O tikrai naujų žmonių tuo pat metu jie labai dažnai nepastebi ir net niekina juos; kaip atsilikėlius ir

niekingai galvojančius žmones. Tačiau, mano nuomone, čia negali būti didesnio pavojaus, ir jums, išties, neverta būgštauti, nes jie niekada toli nenuėina. Užsismaginimą, žinoma, jiems kartais galima įkirsti, kad jie atsimintų, kas tokie, bet nedaugiau; čia net vykdytojas nereikalingas: jie patys save išsiplaks, kadangi jie be galo dori: kai kurie net vienas kitam tą paslaugą atliks, o kiti patys save savarankiškai... Visokias dar viešąsias atgailas užsideda – išeina gražiai ir pamokomai, vienu žodžiu, jums nėra ko nerimauti... Tokio jau dėsnio esama.

– Na, bent šiuo atžvilgiu jūs mane nors šiek tiek nuraminote; bet, va, štai vėl bėda: sakykite, meldžiamasis, ar daug yra tužmonių, kurie turi teisę kitus pajauti, tų „nepaprastųjų“? Aš, žinoma, pasirengęs esu nusilenkti, bet, sutikite, juk baugu, jei jų labai jau daug būtų, ką?

– Oi, nesirūpinkite ir dėl to, – tuo pačiu tonu tęsė Raskolnikovas. – Apskritai, žmonių su naujomis mintimis, net vos vos sugebančių pasakyti bent ką naują, nepaprastai maža tegimsta, net nuostabiai maža. Aišku tik viena, kad visų tužmonių, visų tų rūšių ir poskyrių radimosi tvarka turbūt labai tikrai ir tiksliai yra valdoma kurio nors gamtos dėsnio. Tas dėsnis, suprantama, dabar nežinomas, bet aš tikiu, kad jis yra, ir ilgainiui gali tapti žinomu. Didžiulė masė žmonių, medžiaga, tiktai tam ir egzistuoja pasauly, kad galų gale, kažin kokiomis pastangomis, kažin kuriuo slaptingu ligi šiol procesu, kokiam nors giminių ir veislių kryžiuvimuisi padedant, pasitemptų ir pagimdytų, pagaliau, bent vieną iš tūkstančio nors šiek tiek savarankišką žmogų. Dar didesnio savarankiškumo žmogus gimsta galbūt iš dešimties tūkstančių vienas (aš kalbu palyginamai, vaizdžiai). O dar didesnio – iš šimto tūkstančių vienas. Genialūs žmonės iš milijonų, o didieji genijai, žmonijos likimo lėmėjai galbūt tik tūkstančių tūkstančiais milijonų žmonių perėjus per šį pasaulį. Vienu žodžiu, į retortą, kurioje visa tai vyksta, aš nesu žiūrėjęs. Tačiau tam tikras dėsnis būtinai yra ir turi būti; čia negali būti atsitiktinumo.

– Tai ką jūs čia dabar abu juokus krečiate, ar ką? – suriko pagaliau Razumichinas. – Vienas kitam akis dumti susimanėte? Sėdi ir vienas iš antro šaiposi! Tu rimtai, Rodia?

Raskolnikovas tylom pakėlė jį savo išblyškusį ir beveik liūdną veidą ir nieko neatsakė. Labai keista pasirodė Razumichinui; šalia šito tylaus ir nuliūdusio veido neslepiamas, priekabus, erzinas ir nemandagus Porfirijaus kandumas.

– Na, bro la, jei išties čia rimtai, tad... Tu, žinoma, teisus, sakydamas, kad tatai nebenauja ir panašu į tai, ką mes tūkstantį kartų esame skaitę ir girdėję; bet kas iš tikro originalu visame tame, – ir iš tikro priklauso tau vienam, tai mano siaubui, kad vis dėlto kraujo praliejimą pagalsąžinę leidi ir, atleisk man, su tokiu net fanatizmu... Vadinasi, šita mintis ir yra vyriausioji tavo straipsnyje. Juk šitaip, sąžinės nuožiūra, leisti kraują, tai... mano nuomone, daug baisiau, nekaip oficialiai, pagal įstatymą, leisti pralieti kraują...

– Visiškai teisingai, baisiau, – prisidėjo Porfirijus.

– Ne, jau čia tu ką nors perdėjęs būsi! Čia klaida. Aš perskaitysiu... Tu perdėjai! Tu negalėtum taip galvoti... Perskaitysiu.

– Straipsnyje visko nėra, ten tik užuominos, – pasakė Raskolnikovas.

– Taip, taip, – nenusėdėjo Porfirijus, – man dabar beveik paaikėjo, kaip jūs teikiatės žiūrėti į nusikaltimą, bet... jau atleiskite man, kad aš toks abuojas (pačiam nesmagu, jau per daug varginu jus!) – matote: anksčiau labai nuraminote mane dėl klaidingų atvejų, abiejų skyrių supainiojimo, bet... man vis čia praktiniai įvairūs atvejai vėl neduoda ramumo! Na kaip tada, jei kuris vyras arba jaunikaitis įsivaizduotų sau, kad jis Likurgas arba Mahometas... – būsimasis, žinoma, – na ir ims, vadinasi, šalinti visas kliūtis, kurios jam kelią pastoja... Reikės, vadinasi, ilgas žygis atlikti, o tam pinigai reikalingi... na, ir pradės tam savo žygiui rinkti... žinote?

Zametovas staiga prunkštelėjo iš savo kertės, Raskolnikovas nė nepažiūrėjo į jį.

– Aš turiu sutikti, – ramiai jis atsakė, – kad tokių nuotykių tikrai turi būti. Kvailiukai ir tuščios garbės ieškotojai, ypačiai į tas kilpas pakliūva, o jaunimas ypatingai.

– Na matot. Tad kaipgi?

– Nagi taip, – nusišypsojo Raskolnikovas, – argi aš čia kaltas. Taip būna ir amžinai bus. Šit jis (linkterėjo į Razumichiną) ką tik pasakė, kad aš leidžias kraują lieti. Na tai kas? Juk visuomenė per daug gerai apdrausta trėmimais, kalėjimais, teismo tardytojais, katorgomis, – tad ko čia dar

nerimauti? Ieškokit, vagies!..

– Na, o jei surasime?

– Taip jam ir reikia.

– Jūs vis dėlto logiškai samprotaujate. Na, o kaip jo sąžinė?

– O kas jums darbo su jo sąžine?

– Nagi taip sau, iš humaniškumo.

– Kas ją turi, tekenčia sau, jei nusimano suklydęs. Čia ir bausmė jam, – be katorgos.

– Na, o tikrieji genijai, – susiraukęs paklausė Razumichinas, – štai tie, kuriems leista pjauti, kaipgi tie, ar turi dar, ar jau nebeturi kentėti visai, net ir dėl pralieto kraujo?

– Kam čia žodis turi? Čia nėra nei leidžiama, nei draudžiama. Tegu kenčia, jei gaila aukos... Kentėjimas ir skausmas visada privalomi plačiai sąmonei ir giliai širdžiai. Tikri didieji žmonės, man rodos, turėtų jausti pasaulyje didelį liūdesį, – susimąstęs staiga jis pridėjo, net ne į kalbos toną.

Jis pakėlė akis, susimąstęs pažiūrėjo į visus, nusišypsojo ir pasiėmė kepurę. Jis perdaug buvo ramus, palyginti su tuo, kaip čia atėjo, ir jautė tatau. Visi pakilo.

– Na, barsit nebarsit, pyksit nepyksit, bet aš neiškenčiu, – vėl prabilo Porfirijus Petrovičius, – leiskite dar klausimėlį vieną (jau aš jus perdaug varginu!), vieną tiktai mažutę idėjukę norėčiau pakišti, ir vien tiktai tam, kad nepamirščiau...

– Gerai, sakykite savo idėję, – rimtas ir išbalęs stovėjo prieš jį laukdamas Raskolnikovas.

– Juk šit... tiesiog, nežinau, kaip čia geriau pasakyti... idėjukė, mat, labai žaisminga... psichologinė... Juk šit, kai jūs savo straipsnelį tą rašėte, juk negalėjo kitaip būti, che che! kad jūs savęs nelaikytumėte, – na, bent kruopelytę, – irgi „nepaprastu“ ir skelbiančiu naujajįžodį, – jūsiške, taigi, prasme, taigi... Juk taip, taigi?

– Labai gali būti, – su paniekinimu atsakė Raskolnikovas.

Razumichinas krustelėjo.

– O jei taip, tai nejaugi jūs pats ryžtumėtės, – na, tenai dėl kokių nors gyvenimo nepasisėkimų, ir sunkumų, o gal norėdamas padėti visai žmonijai geresnės ateities susilaukti, – ryžtumėtės peržengti kliūtis?.. Kad ir, pavyzdžiui, nužudyti ką ir apgrobti?..

Ir jis vėl kažin kaip staiga mirkstelėjo, jam kairiaja akimi ir susijuokė tylomis, – kaip tik, kaip anksčiau.

– Kad aš ir padaryčiau ką, tad jau, žinoma, jums nepasisakyčiau, – su iššaukiamu, išdidžiu paniekinimu atsakė Raskolnikovas.

– Na ne, aš čia tik taip sau domiuosi, svarbiausia, norėdamas jūsų straipsnį geriau suprasti, vien tiktai literatūriniu atžvilgiu...

„Tfu, kaip atvirai ir įžūliai!“ bjaurėdamasis pamąstė Raskolnikovas.

– Leiskite jums priminti, – sausai jis atsakė, – kad Mahometu ar Napoleonu aš savęs nelaikau... nei kuo nors kitu, panašiu į šituos vyrus, tad, vadinasi, nė negaliu, nebūdamas tokiu žmogumi, patenkinamai jums išaiškinti, kaip aš pasielgčiau.

– Na jau, meldžiamasis, kas gi dabar pas mus Rusijoje nelaiko savęs Napoleonu? – be galo familiariai staiga drožė Porfirijus. Net jo balso priegaidėje šį kartą buvo kažkas jau ypatingai aišku.

– Ar tik ne koks būsimasai Napoleonas ir mūsų Aleną Ivanovną aną savaitę bus kirviu užkukinęs? – staiga iš kertės lepterėjo Zametovas.

Raskolnikovas tylėjo ir įsispyręs, tvirtai žiūrėjo į Porfirijų. Razumichinas niūriai susiraukė. Jau jis ir pirmai kažką buvo ėmęs įžvelgti. Jis piktai apsižvalgė. Praėjo slopios tylos minutė. Raskolnikovas pasisuko išėiti.

– Jūs jau išseinate! – maloniai prabilo Porfirijus, be galo meiliai tiesdamas ranką. – Labai, labai man malonu buvo pasižinti. O dėl to, ko jūs prašėte, tai nė neabejokite, imkite ir stačiai, kaip aš sakiau, parašykite. O dar geriau, jūs patys pas mane užėikite... šiomis dienomis, kaip nors... kad ir rytoj. Aš būsiu ten taip kokią vienuoliką valandą, tikriausiai. Viską ir padarysim... pasišnekėsime... Gi jūs, kaip vienas iš paskutiniųjų, ten buvusių, gal ką nors ir pasakyti mums galėtumėt... – labai maloniai žiūrėdamas pridėjo.

– Jūs norite mane oficialiai kvosti, su visa apyskaita? – aštriai paklausė Raskolnikovas.

– O kam gi? Kol kas visai to nereikia. Jūs ne taip supratote. Aš, matote, naudojuosi kiekviena proga ir... ir jau su visais užstatų davėjais kalbėjausi... kai kuriuos kvočiau... o jūs, kaip paskutinytis... O va dar, ta pačia proga! – sušuko jis, kažin dėl ko ūmai nudžiugęs, – ta pačia proga atsiminiau, ką gi aš čia... – atsigrėžė jis į Razumichiną, – va šit apie tą Mikolajų tu man tada ausis prakalei... na, juk aš ir pats suprantu, pats suprantu, – atsigrėžėj Raskolnikovą, – kad jis vaikas niekuo nedėtas, bet nieko nepadarysi, ir Mitką dar teko pavarginti... Štai kas yra, ir visa esmėčia: eidami tada laiptais... atsiprašau: juk jūs aštuntą valandą buvote tenai?

– Aštuntą, – atsakė Raskolnikovas, ir tuoj pat nemaloniai pajuto, kad galėjo to ir nesakyti.

– Taigi, aštuntą valandą praeidamas laiptais, ar nors jūs nesate pastebėję, antrajame aukšte, atvirame bute, – atsimenate? – dviejų darbininkų, arba nors vieno iš jų. Jie dažė ten, ar nepastebėjote? Tas labai, labai svarbu jiems!..

– Dažytojų? Ne, nemačiau... – iš lėto ir tartum rausdamasis savo atsiminimuose atsakė Raskolnikovas, tą pat akimirką visa savo būtybe įsitempdamas ir tirpte tirpdamas kuo greičiau įspėti, kur čia spąstai, ir kad ko nors nepražiopsotų. – Ne, nemačiau, net ir tokio buto, atviro, tartum nepastebėjau... o šit ketvirtajame aukšte (jis jau puikiai apčiuopė spąstus ir džiūgavo) – tai atsimenu, vienas valdininkas kraustėsi iš buto... priešais Aleną Ivanovną... atsimenu... tą aš aiškiai menu... kareiviai dar sofą kažin kokią nešė ir mane prie sienos prispaudė... o dažytojų ne, neatmenu, kad dažytojai būtų buvę... ir nė kokio atviro buto niekur, rodos, nebuvo. Taip; nebuvo...

– Nagi tu dabar! – staiga suriko Razumichinas, tartum atsipeikėjęs ir susivokęs. – Juk dažytojai tą pačią dieną dirbo, kai senė buvo nužudyta, o jis ten buvo juk trys dienos pirmiau! Ką gi tu čia klausinėji?

– Fu! Supainiojau! – pliaukšterėjo sau į kaktą Porfirijus. – Velniai žino, šita byla man jau visiškai galvą susuko! – kreipėsi jis, tartum atsiprašydamas, į Raskolnikovą; – mums taip labai svarbu sužinoti, be nematė kas jų, aštuntą valandą, tame bute, jog aš šit ir įsivaizdavau, kad jūs irgi galėtumėt ką pasakyti... visiškai supainiojau!

– Tad reikia būti atidesniam, – paniuręs tarė Razumichinas.

Paskutinieji žodžiai buvo pasakyti jau prieškambarėje. Porfirijus Petrovičius be galo meiliai palydėjo juos ligi pat durų. Abu išėjo nelinksmi ir susiraukęj gatvę ir keletą žingsnių nekalbėjo nė žodžio. Raskolnikovas giliai atsiduso...

[...]

VI

„Aš tatai turėjau žinoti, – mąstė jis, karčiai šypsodamasis; – ir kaip aš drįsau, pažindamas save, nujausdamas save, imti kirvį ir susikruvinti. Aš privalėjau iš anksto tai žinoti... E! juk aš iš anksto ir žinojau!.. E! juk iš anksto ir žinojau!..“ prašnibždėjo nusiminęs.

Kartais nejudėdamas sustodavo prie kurios nors minties:

„Ne, tie žmonės ne taip padaryti; tikrasai valdovas, kuriam viskas leidžiama, griaua Tuloną, daro skerdynes Paryžiuje, užmiršta armiją Egipte, žudo pusę milijono žmonių žygyje į Maskvą ir Vilniuje viskuo nusikrato kalambūru, ir jam, tam pačiam, po mirties stabus stato, – vadinasi, viskas leidžiama. Ne, šitie žmonės ne iš kūno, o iš žalvario, matyt, padaryti!“

Viena netikėta pašalinė mintis staiga mažne prajukdė jį:

„Napoleonas, piramidės, Vaterlo, – ir sulysusi šlykščiausia registrorė, senpalaikė, palūkininkė, su raudona skrynia po lova, – na kaip čia suvirškinti, kad ir Porfirijui Petrovičiui!.. Kur čia jiems suvirškinti!.. estetika neleis: lįs tau, girdi, Napoleonas po lova, pas bobšę. Tfu, bjaurastis!..“

Protarpiais jis pasijusdavo tartum kliedas; jį apimdavo karščiuojamai džiūgaujamoji nuotaika.

„Senpalaikė niekai! – galvojo jis karštai ir siaubiai. – Senė turbūt tikrai paklaida, ne ji čia visų svarbiausia! Senė buvo tikrai liga... aš peržengti kuo greičiau norėjau... aš ne žmogų užmušiau, aš principą užmušiau! Principą tai aš užmušiau, bet peržengti neperžengiau, šioje pusėje palikau... Tik tiek ir tesugebėjau, užmušti! Bet ir to nesugebėjau, kaip pasirodo... Principas? Už ką neseniai kvailutis Razumichinas socialistus barė? Darbštūs žmonės ir verslingi; „visuotine laime“ rūpinasi... Ne, man

gyvenimas vieną kartą duotas, ir niekad jo daugiau nebebus: aš nenoriu laukti „visuotinės laimės“. Aš ir pats noriu gyventi, o jei ne, tai geriau nė negyventi. Ką gi? Aš nenorėjau tiktai praeiti pro alkaną motiną, apgniaučęs kišenėje savo rublį ir laukdamas „visuotinės laimės.“ „Nešu, vadinasi, plytelę visuotinei laimei ir todėl jaučiu širdies ramybę“. Cha-cha! Tad kam gi jūs mane praleidote? Juk aš vieną tiktai kartą tegyvenu, aš juk taip pat noriu... Ech, aš estetiška utėlė, ir daugiau nieko, – staiga pridėjo susijuokęs kaip pamišėlis. – Taip, aš iš tikrųjų utėlė, – tęsė jis, kerštingai prikibęs prie tos minties, knisdamasis joje, žaisdamasis ir guosdamasis ja, – ir jau vien todėl, kad, pirma, aš dabar samprotauju apie tai, jog aš utėlė; antra, todėl, kad aš visą mėnesį maloningajai apvaizdai kvaršinau galvą, šaukdamas liudininku, jog aš ryžtuosi tai daryti ne dėl savo kūno ir geidulių, o turėdamas didingą ir malonų tikslą, – cha-cha-cha! Todėl, trečia, kad vykdydamas tą darbą mažiausiai išlaikyti teisingumą, koks tik begalimas, svorį ir saiką, ir aritmetiką: Iš visų utėlių pasirinkau pačią nenaudingiausią ir, ją užmušęs, nusprendžiau iš jos paimti lygiai tiek, kiek man reikia pirmajam žingsniui, ne daugiau ir ne mažiau (o visa kita, vadinėsi, taip ir nueitų vienuolyną, pagal testamentą – cha-cha!)... Todėl, todėl aš galų gale utėlė, – pridėjo jis, grieždamas dantimis, – todėl, kad aš pats galbūt daug blogesnis ir bjauresnis už užmuštąją utėlę ir iš anksto nujaučiau, jog pasakysiu taip pats sau jau po to, kai būsiu užmušęs! Na argi galima šitokį siaubą su kuo nors palyginti! Koks bjaurumas! Koks niekšiškumas!.. Vai, kaip aš suprantu „pranašą,“ su kardu, ant arklio: liepia Allachas ir klausyk, „drebantysis“ padare! Teisus, teisus „pranašas,“ kai jis pastato kur nors skersai gatvę ger-r-rą bateriją ir duoda garo teisiamajam ar kaltajam, nesuteikimas garbės net pasiaiškinti! Klusnus būk, drebantysis padare ir – negeisk, todėl, kad čia ne tavo reikalas!.. Oi, nieku būdu, nieku būdu neatleisiu senpalaikėi!“

Jo plaukai buvo sumirkę prakaitu, drebančios lūpos sukepo, sustingęs žvilgis buvo įbestas į lubas:

„Motina, sesuo, kaip aš mylėjau jas! Kodėl dabar aš jų nebekenčiu? Taigi, aš jų nekenčiu, kūniškai nekenčiu, negaliu šalia savęs kęsti... Andai aš priėjau ir pabučiavau motiną, atmenu... Apkabinti ir manyti, kad jei ji sužinotų, tai... bene pasisakyti jai tada? Iš manęs galima to laukti... Hm! Ji turi būti tokia pat, kaip ir aš, – pridėjo jis, atsidėjęs galvodamas, tartum grumdamsis su siaubiančiu jį klejojimu. – Oi, kaip aš dabar nekenčiu senpalaikės! Rodos antrą kartą užmuščiau, jei atsigautų! Vargšė Lizaveta! Ko ji ten pasipainiojo!.. Keista betgi, kodėl aš apie ją beveik nė negalvojau, tartum nė nebūčiau užmušęs?.. Lizaveta! Sonia! Vargšės, romios, romiomis akimis... Meilios! Kodėl jos neverkia? Kodėl jos nevaitoja?.. Jos viską atiduoda... žiūri romiai ir tyliai... Sonia, Sonia! tylioji Sonia!..“

Jo sąmonė iškriko; keista jam pasirodė, kad jis nebeatsiminė, koku būdu jis galėjo atsidurti gatvėje. Buvo jau vėlus vakaras. Prietėmiai tirštėjo, mėnulio pilnatis ėjo vis šviesyn ir šviesyn, tačiau ore kažin kaip be galo buvo tvanku. Žmonės miniomis vaikščiojo gatvėmis; amatininkai ir darbininkai skirstėsi namo, o kiti vaikštinėjo; dvokė kalkėmis, dulkėmis, sudususi vandeniu. Raskolnikovas ėjo liūdnas ir susirūpinęs: jis labai gerai atminė, kad išėjo iš namų kažką ketindamas, kad reikėjo kažką padaryti ir pasiskubinti, bet ką, būtent, – jis buvo pamiršęs. Staiga jis stabtelėjo ir pamatė, kad antroje gatvės pusėje, ant šaligatvio, stovi žmogus ir moja jam ranka. Jis nuėjo prie jo per gatvę, bet staiga tasai žmogus apsigrėžė ir nuėjo sau, kaip niekur nieko, nuleidęs galvą, neatsigrėždamas ir nė neparodydamas, kad šaukė jį. „Bet išties, ar dar jis šaukė?“ – pamanė Raskolnikovas, bet vis dėlto ėmė vytis. Per dešimtį žingsnių nebaigęs vytis, jis staiga pažino jį ir – išsigando; tai buvo anas miestelis, su tuo pat apsiaustu apsvilkęs ir taip pat susikūprinęs. Raskolnikovas ėjo iš tolo; jo širdis tukėjo; pasuko į skergatvį, – anas vis ėjo neatsigrėždamas. „Ar jis žino, kad aš paskui jį einu?“ – galvojo Raskolnikovas. Miestietis dingo vieno didelio namo vartuose. Raskolnikovas greičiau priėjo prie vartų ir ėmėžiūrėti: ar neatsigrėš jis, ar nepašauks jo? Iš tikro, praėjęs visą pavartę ir jau išeidamas į kiemą, anas staiga atsigrėžė ir vėl tartum mostelėjo jam. Raskolnikovas bematant praėjo pavartę, bet kieme miestiečio jau nebebuvo. Vadinasi, jis įėjo čia pat pro pirmuosius laiptus. Raskolnikovas puolė paskui jį. Iš tikro, dviem laiptų tarpais aukščiau buvo dar girdėti kažkieno vienodi, neskubūs žingsniai. Keista, laiptai buvo tartum pažįstami! Štai pirmojo aukšto langas; liūdnai ir slėpingai švyksojo pro stiklus mėnulio šviesa; štai ir antrasis aukštas. Žio! Čia gi tas pats butas, kurį darbininkai dažė... Kodėl gi jis nepažino iš karto? Einančio prieky žmogaus žingsniai nutilo: „Vadinasi,

jis sustojo arba kur nors pasislėpė.“ Šit ir trečiasis aukštas; ar eiti toliau? ir kaip ten tylu, net šurpu... Bet jis ėjo. Jo paties žingsnių aidai jį gąsdino ir nerimą kėlė. Dieve, koks tamsumas! Miestietis tikrai čia kur nors pasislėpė kertėje. A! butas ligi gali atviras į laiptus; jis pagalvojo ir įėjo. Priešinėje buvo labai tamsu, ir tylu, nė gyvos dvasios, tartum visa būtų kas išnešęs; tyliai, pirštų galais, jis įėjo į svečių kambarį; visas kambarys buvo gausiai mėnulio nušviestas; čia visa po senovei tebebuvo: kėdės, veidrodis, geltonoji sofa ir paveikslukai su rėmeliais. Didžiulis, apvalus, raudonas vario spalvos mėnuo žiūrėjo stačiai pro langą. „Tai čia užtat taip tylu, kad mėnulis šviečia, – pamanė Raskolnikovas, – tikrai jis dabar mįsles mena.“ Jis stovėjo ir laukė, ilgai laukė, ir juo tylesnis buvo mėnuo, juo smarkiau jo širdis tuksejo, net skaudu darėsi. Ir vis tyluma. Staiga sausai brakstelėjo, lyg šipulėlį laužiant, ir vėl visa apmirė. Nubudusi musė staiga visu smarkumu susidavė stiklą ir graudžiai suzirzė. Kaip tik tą pačią minutę, kertėje, tarp mažiosios spintos ir lango, jis įžiūrėjo tartum kabantį ant sienos balakoną. – „Kam čia balakonas? – pamanė jis, – juk jo pirma nebuvo...“ Jis tylomis priėjo ir suprato, kad už balakono kažkas yra pasislėpęs. Atsargiai paėmęs ranka, jis atitraukė balakoną ir pamatė kėdę stovint, o ant kėdės kertelėje sėdi senė, visa susirietusi ir galvą nuleidusi, todėl jokiū būdu jis negalėjo jos veido pamatyti, bet tai buvo ji. Jis pastovėjo prie jos: „Bijo,“ pamanė jis, tyliai tyliai išsitraukė iš kilpos kirvį ir žnegterėjo senei į momenį, vieną kartą, kitą. Bet keista: ji nė nekrustelėjo nuo smūgių, tartum medinė. Jis persigando, prisilenkė arčiau ir ėmėžiūrėti į ją; bet ir ji dar žemiau nulenkė galvą. Jis tada prisilenkė ligi pat grindų ir iš apačios pažvelgė jos veidą, pažvelgė ir sustingo: senė sėdėjo ir juokėsi, – leipo, tik leipo ji tyliu negirdimu juoku, ir kiek galėdama stengėsi, kad jis neišgirstų jos. Staiga jam pasirodė, kad durys iš miegamojo truputį prasivėrė ir kad ten irgi tartum kas juokiasi ir šnibžda. Jis visiškai pasiuto; kiek tiktai gali ėmė mušti senę per galvą, bet, sulig kiekvienu kirvio smūgiu, juokas ir šnibždesys iš miegamojo kambario vis smarkiau ir aiškiau buvo girdėti, o senė tai net visa kratėsi kvatodama. Jis šoko bėgti, bet priešinė jau visa pilna žmonių, durys į laiptus atviros ligi gali, ir aikštelėje, ant laiptų ir ten žemiau – vis žmonės, galva prie galvos, visi žiūri, – bet visi susigūžę ir laukia, tyli!.. Jam širdį suspaudė, kojos nebepajuda, priaugo... Jis norėjo surikti ir – nubudo.

Jis sunkiai atsiduso, – bet keista, sapnas tartum vis dar tebesitęsė: durys jo buvo atdaros ligi gali, o ant slenksčio stovėjo visiškai jam nepažįstamas žmogus ir įsispyręs į jįžiūrėjo.

[...]

II TOMAS

[...]

EPILOGAS

II

Jis sirgo jau seniai; bet ne katorginio gyvenimo baisenybės, ne darbai, ne maistas, ne skusta galva, ne suplyšę drabužiai palaužė jį; o! kas jam visos tos kančios ir kankinimai! Priešingai, jis net buvo patenkintas gaudamas dirbti: fiziškai nusikamavęs dirbdamas, jis bent jau laiduodavo sau keletą valandų ramaus miego. Ir ką jam reikė maistas, – tie skysti kopūstai su tarakonais? Seniau, studentas būdamas, jis dažnai nė to neturėdavo. Apdaras buvo šiltas ir tinkamai pritaikintas jo gyvenimo būdui. Pančių ir grandinių jis nė justi nejudavo. Ar tai jam gėdytis skustos galvos ir dvispalvės striukės? Bet prieš ką? Prieš Sonią? Sonia bijojo jo, tad argi turėtų dar gėdytis prieš ją?

O ką gi? Jis vis dėlto gėdijosi ir Sonios, kurią kankino užtai savo pilnu paniekos ir šiurkščiu elgesiu. Bet ne skustos galvos ir pančių gėdijosi; jo išdidumas buvo baisiai pažeistas; jis ir susirgo dėl pažeisto išdidumo. O, koks jis būtų buvęs laimingas, jei būtų galėjęs pats save apkaltinti! Jis būtų pakėlęs tada viską, net gėdą ir panieką. Bet jis smarkiai save teisė, ir sužiaurėjusi jo sąžinė nerado jokio ypatingai baisaus nusikaltimo jo praeityje, be vieno gal paprasto apsirikimo, kuris kiekvienam gali pasitaikyti. Jis gėdijosi kaip tik to, kad jis, Raskolnikovas, žuvo taip aklai, beviltiškai, kurčiai ir kvailai, kažkokiu aklo likimo sprendimu, ir dabar turi nusilenkti ir sutikti su kažkokio sprendimo „beprasmybe“, jei nori

dar šiek tiek save nuraminti.

Nerimas be tikslo ir be priežasties dabartyje, o ateityje vien tik tolydinis aukojimasis, kuriuo nieko neįgyjama, šit kas jo laukė pasaulyje. Ir kas iš to, kad po aštuonerių metų jis turės tik trisdešimt dvejis metus, ir jis vėl galės iš nauja pradėti gyventi! Kam jam begyventi? Ko laukti ateity? Ko siekti? Gyventi, kad gyventų? Bet jis jau tūkstantį kartų anksčiau dar buvo pasiryžęs atiduoti savo gyvenimą dėl idėjos, dėl vilties, net dėl svajonės. Vieno paties gyvenimo jam visada buvo maža; visada jis troško daugiau. Gali būti, kad vien tik dėl savo troškimų stiprumo jis ir buvo tada save palaikęs žmogumi, kuriam leista daugiau, negu kitiems.

Ir kad bent jam likimas būtų pasiuntęs atgailą – gailiąją atgailą, draskančią širdį, neduodančią atilsio, tokią atgailą, dėl kurios siaubingų kančių vaidenasi kilpa ir sietuva! O, kaip jis būtų ja apsidžiaugęs! Kančios ir ašaros – juk tat irgi gyvenimas. Bet jis nedarė atgailos dėl savo nusikaltimo.

Mažų mažiausia jis būtų galėjęs bent pykti ant savo kvailumo, kaip jis jau anksčiau pyko ant savo blogų ir kvailiausių veiksnių, kurie atvedė jį kalėjimą. Bet dabar, jau kalėjime, laisvėje, jis vėl iš naujo apsvarstė, apgalvojo visus savo buvusius poelgius ir visai nerado, kad jau jie būtų tokie šlykštūs ir kvaili, kaip jam atrodė anuo lemiamuju laiku, pirmiau.

„Na, kuo, kuo, – mąstė jis, – mano mintis buvo kvailesnė už kitų mintis ir teorijas, kurios knibžda ir grūdasi tarpusavy po pasaulį, nuo pat to laiko, kaip šis pasaulis yra? Reikia tik pažiūrėti į dalyką visiškai nepriklausomu, plačiu ir laisvu nuo kasdieninių įtakų žvilgiu, ir tada, žinoma, mano mintis pasirodys visai ne tokia... keista. Vai, jūs smerkėjai ir penketo sidabrinų kapeikų vertės galvočiai, kodėl jūs sustojat pusiaukelėje!“

„Na, kuo mano pasielgimas jiems atrodo toks šlykštus? – kalbėjo pats vienas, – gal tuo, kad jis – piktadarystė? Ką reiškia žodis piktadarystė? Mano sąžinė rami. Žinoma, padarytas kriminalinis nusikaltimas; žinoma, pažeista įstatymo raidė ir pralietas kraujas, na, ir imkit už tą raidę mano galvą... ir ganės! Žinoma, jei šitaip žiūrėsi, daugelis net žmonijos geradarių, kurie nepaveldėjo valdžios, bet patys ją pagrobė, jau turėjo būti mirtimi nubauti, kai pirmuosius dar savo žingsnius darė. Bet tie žmonės atlaikė savo žingsnius, ir todėl įjeteisūs, o aš neatlaikiau ir, vadinasi, aš neturėjau teisės leisti sau tokio žingsnio.“

Štai tik tuo vienu jis prisipažindavo kaltas: tik tuo, kad nusikaltimo nepakėlė ir nuėjo prisipažinti.

Jis net kankindavosi dėl minties: kodėl jis tada nenusižudė?

Kodėl tada stovėjo prie upės ir pasirinko verčiau prisipažinti? Nejaugi toks galingas tas noras gyventi ir taip sunku jį nuveikti? Juk nuveikė Svidrigailovas, nors bijojo mirties?

Jis kankindamasis kaišiojo tą klausimą ir negalėjo suprasti, kad jau ir tada, kai stovėjo prie upės galbūt buvo pajutęs savyje ir savo įsitikinimuose gilų melą. Jis nesuprato, kad šitas nujautimas galėjo būti būsimojo jo gyvenimo persilaužimo, būsimojo jo prisikėlimo, būsimųjų naujų pažiūrų gyvenimą pranašystė.

Jis veikiau buvo linkęs manyti, kad čia vien tik aklo instinkto trauka, kurią ne jam nuveikti ir per kurią jis vėl gi nepajėgė peržengti (dėl savo silpnumo ir menkumo). Jis žiūrėjo į savo katorgos draugus ir stebėjosi: kaip jie visi irgi mylėjo gyvenimą ir kaip brangino jį! Jam kaip tik pasirodė, kad kalėjime jį dar labiau myli ir vertina, negu laisvėje. Kokių tik kančių ir kankinimų yra iškentėję kai kurie jų, pavyzdžiui, valkatos! Negi jau tiek daug turėtų jiems reikšmės vienas koks nors saulės spindulėlis, tanki giria, kame nors nežinomoj tankumynėj šaltas šaltinėlis, nužiūrėtas dar prieš metų metus, kurį pamatyti taip svajoja valkata, kaip apie pasimatymą su meiluže, sapne jį sapnuoja, žaliąžolelę aplinkui jį, giedantį paukštelį krūmuose! Giliau įsižiūrėdamas, jis matė dar labiau neišaiškinamų pavyzdžių.

Kalėjime, jį supančioje aplinkumoje be abejo, jis daug ko nepastebėdavo, ir nenorėdavo visai pastebėti. Jis gyveno kažkaip nuleidęs akis; jam šlykštu ir nepakenčiama buvo žiūrėti. Bet ilgainiui daug kas ėmė jį stebinti, ir jis, kažkaip nenoroms, ėmė pastebėti tai, ko anksčiau nė nepamanydavo. Apskritai, ir gal visų daugiausia jį ėmė stebinti ta baisi, ta nepereinama praraja, kuri buvo tarp jo ir visų šitų žmonių. Rodydavos, lyg jis ir jie būtų kitų tautybių žmonės. Jis ir jie žiūrėdavo vieni į kitus su neapykanta ir nepasitikėjimu. Jis žinojo ir suprato bendrąsias tokio skirtingumo, priežastis; bet niekad anksčiau jis nepamanė, kad tos priežastys iš tikrųjų būtų tokios gilios ir galingos. Kalėjime

buvo taip pat tremtinių lenkų, politinių nusikaltėlių. Šitie tiesiog visus tuos žmones laikė tamsuoliais ir chamais ir niekino juos, iš aukšto žiūrėdami; bet Raskolnikovas negalėjo taip žiūrėti: jis aiškiai matė, kad tie tamsuoliai daugeliu atvejų kur kas išmintingesni už tuos pačius lenkus. Buvo čia ir rusų, taip pat perdaug niekinančių šitos žmonės, – vienas buvęs karininkas ir du seminaristai; Raskolnikovas aiškiai pastebėdavo, kad ir jie klysta.

Bet jo paties niekas nemėgo ir visi šalindavosi nuo jo. Pagaliau pradėjo net nebekęsti jo, – kodėl? Jis nežinojo to. Niekindavo jį, juokdavosi iš jo, juokdavosi iš jo nusikaltimo net tie, kurie daug daugiau buvo nusikaltę, negu jis.

– Tu ponas! – sakydavo jam. – Argi tau su kirviu vaikščioti; tai visai ne ponų darbas.

Antrą gavėnios savaitę teko jam eiti kartu su savo kazarme atlikti velykinę išpažintį. Jis vaikščiojo į cerkvę ir meldėsi kartu su visais. Dėl kurios priežasties, net jis pats nežinojo, – kilo kartą barnis; visi kaip vienas užsipuolė ant jo su pasiutimu:

– Tu bedievis! Tu į Dievą netiki! – šaukė jam. – Užmušti tave reikia.

Jis niekad nebuvo kalbėjęs su jais nei apie Dievą, nei apie tikybą, bet jie norėjo jį užmušti kaip bedievis; jis tylėjo ir nesipriešino jiems. Vienas visiškai įdūkęs katorgininkas buvo bepuolęs ant jo; Raskolnikovas laukė jo visiškai ramiai ir tylėdamas: net jo antakis nepajudėjo, nė vienas jo veido bruoželis nesudrebėjo. Palydovas laiku suspėjo atsistoti tarp jo ir žmogžudžio, – kitaip bematant būtų buvęs pralietas kraujas.

Neišsprendžiamas jam buvo ir dar vienas klausimas: kodėl jie visi taip pamilo Sonią? Ji nesigerindavo jiems; jie labai retai sutikdavo ją, tik kartais į darbus išvaryti, kai ji ateidavo valandėlę, norėdama pasimatyti su juo. O vis dėlto visi jau pažino ją, žinojo ir tą, kad ji paskui jį atvažiavo, žinojo, kaip ji gyvena, kur gyvena. Pinigų ji jiems neduodavo, ypatingų paslaugų nedarydavo. Kartą tiktai, per kalėdas, ji atnešė visam kalėjimui dovanų – pyragų ir riestainių. Bet palengvėle tarp jų ir Sonios užsimezgė tam tikri artimesni santykiai: ji jiems rašydavo jų giminėms laiškus ir pati išsiųsdavo juos paštu. Jų giminės, atvažiavę miestą, palikdavo, jų nurodymu, pas Sonią jiems atvežtus daiktus ir net pinigus. Jų žmonos ir mylimosios pažino Sonią, lankydavosi pas ją. O kai ji pasirodydavo prie darbų, atėjusi pas Raskolnikovą, arba susitikdavo su partija kalinių, einančiųjų darbus, – visi nusiimdavo kepures ir visi sveikindavosi: „Geroji tu mūsų, Sofija Semionovna, tu mūsų motinėle, meilioji, rūpestingoji!“ sakydavo tie žiaurūs, suženklinti katorgininkai šitam mažyčiam ir liesučiam padarui. Ji šypsodavosi ir atsakydavo į jų sveikinimus, ir visi jie mylėjo jos šypseną. Jie mylėjo net jos eiseną, atsigręždavo pasižiūrėti jai iš paskos, kaip ji eina, ir girdavo ją; girdavo ją net už tai, kad ji tokia mažutė, pagaliau net nebežinodavo nė už ką begirti. Pas ją net eidavo gydytis.

Jis išgulėjo ligoninėje visą gavėnios pabaigą ir šventes. Jau sveikdamas jis atsimindavo savo sapnus, kada dar jis gulėjo karščiuodamas ir kliedėdamas. Jam sergančiam vaidendavosi, tartum visam pasauliui nulemta būti auka kažin kokios baisios, negirdėtos ir neregėtos maro ligos, einančios į Europą iš Azijos gelmių. Visi turėjo pražūti, be kai kurių išrinktųjų, labai nedaugelio. Atsirado kažkokios naujos trichinos, mikroskopiški gyvūneliai, kurie skverbdavosi į žmonių kūnus. Bet tie gyvūneliai buvo dvasios, turinčios protą ir valią. Žmonės, jų užkrėsti, tučtuojau pasiųsdavo ir išprotėdavo. Bet niekad, niekad nelaikė savęs žmonės tokiais išmintingais ir neklystančiais tiesoje, kaip šitie užkrėstieji. Niekad nebuvo laikę labiau nesugriaunamų savo sprendinių, savo mokslo išvadų, savo doroviniųsitikinimų ir pažiūrų. Ištisi kaimai, ištisi miestai ir tautos užsikrėsdavo ir eidavo iš proto. Visi buvo nerimo apsiaubti ir nesuprato vienas kito, kiekvienas matė, kad tik jis vienas žino tiesą, ir kankinosi, žiūrėdamas į kitus, mušėsi į krūtinę, verkė ir laužė sau rankas. Nebeišmanė, ką ir kaip teisti, nebegalėjo susitarti, ką laikyti blogu, ką geru. Nebežinojo, ką kaltinti, ką išteisinti. Kažin kokio beprasmiško pykčio pagauti žmonės žudė vienas kitą. Ištisomis armijomis kilo vienas prieš kitą, bet armijos, bežygiuodamos, staiga pradėdavo pačios save žudyti, eilės iširdavo, kovotojai vienas kitą puldavo, badydavosi ir plaudavosi, kandžiodavo ir valgydavo kits kitą. Miestuose kiauras dienas skambindavo varpais; šaukdavo visus, bet kas ir kam šaukia, niekas to nežinodavo, tik visi didžiai nerimaudavo. Pamatė pačius paprastuosius amatus, kadangi kiekvienas siūlydavo savo mintis, savo pataisas, ir negalėjo susitarti; nustojo dirbti žemę. Kai kur susibėgdavo žmonių krūvos, sutikdavo ką

nors veikti, prisiekdavo nepasimesti, – bet tučtuojau imdavo visai ką kita dirbti, negu ką tik patys buvo nutarę, pradėdavo vienas kitą kaltinti, pešdavosi ir plaudavosi. Prasidėjo gaisrai, užėjo badas. Visi ir viskas pradėjo žūti. Maras plito ir slinko vis tolyn ir tolyn. Išsigelbėti visame pasaulyje galėjo tik keletas žmonių, tai buvo skais tieji ir išrinktieji, paskirti pradėti naujai žmonių giminei ir naujam gyvenimui, atnaujinti ir apvalyti žemei, bet niekas ir niekur šitų žmonių nematė, niekas negirdėjo jų žodžio nei balso.

Raskolnikovą kankino tai, kad tas beprasmis kliedesys taip liūdnam ir taip sopamai atsiliepia jo atsiminimuose, kad taip ilgai nepraeina tų karščio vaidinių spūdis. Jau ėjo antra savaitė po velykų; buvo šiltos, giedrios pavasario dienos; suimtujų palatoje atidarė langus (su grotomis, o po jais vaikščiojo sargybinis). Sonia per visą jo sirgimo laiką galėjo tik du kartus jį aplankyti palatoje; kiekvieną kartą reikėjo gauti leidimas, o tai buvo sunku. Bet ji dažnai ateidavo į ligoninės kiemą, po langais, ypačiai vakarais, o kartais bent sau, kad tiktai valandėlę galėtų pastovėti kieme ir nors iš tolo pažvelgti į palatos langus. Kartą, vakarop, jau beveik visai pasveikęs Raskolnikovas buvo užmigęs; nubudęs netikėtai priėjo prie lango ir staiga toli, prie ligoninės vartų, pamatė Sonią. Ji stovėjo ir lyg laukė. kažkas tartum pervėrė tą akimirką jo širdį; jis krūptelėjo ir greičiau nuėjo nuo lango. Kitą dieną Sonia neatėjo, trečią dieną irgi; jis pastebėjo, kad jos laukia su nerimu. Pagaliau jį išrašė. Grįžęs į kalėjimą, jis sužinojo iš kalinių, kad Sofija Semionovna susirgo, guli namie ir niekur neišeina.

Jis buvo labai neramus, siuntinėjo pasiteirauti apie ją. Veikiai jis sužinojo, kad jos liga nepavojinga. Sužinojusi savo ruožtu, kad jis taip jos ilgisi ir rūpinasi, Sonia atsiunti jam laiškėlį, pieštuku rašytą, pranešdama, kad jai daug geriau, kad ji truputį buvo nušalusi ir kad greit, labai greit pati ateis pasimatyti su juo, kur jis dirba. Beskaitant šį laiškėlį, jo širdis smarkiai ir skaudžiai plakėsi. Diena vėl buvo giedra ir šilta. Anksti rytą, kokią šeštą valandą, jis išėjo į darbą, ant upės kranto, kur buvo pastatyta daržinėje krosnis alebastrui degti ir kur grūsdavo jį. Nuėjo ten iš viso trys darbininkai. Vienas kalinys su palydovu nuėjo į tvirtovę kažin kokio įrankio; antras ėmė taisyti malkas ir krauti krosnį. Raskolnikovas išėjo iš daržinės į pat krantą, atsisėdo ant sukrautų prie daržinės rąstų ir ėmėžiūrėti į plačią ir dyką upę. Nuo aukšto kranto gražiai buvo matyti plati apylinkė. Iš tolimo kito kranto vos vos buvo girdėti dainuojant. Ten, besimaudančioje saulės spinduliuose beribėje stepėje, vos matomais taškeliais juodavo klajoklių jurtos. Ten buvo laisvė, ir gyveno kiti žmonės, visai nepanašūs į šituos, ten net tarytum pats laikas būtų sustojęs, lyg būtų nepraėję dar Abraomo ir jo bandų amžiai. Raskolnikovas sėdėjo, žiūrėjo įsmigęs, neatitraukdamas akių; jo mintis išvirto svajonėmis, kontempliacija; jis apie nieką nemąstė, bet kažin koks ilgesys jaudino jį ir kankino.

Staiga šalia jo atsirado Sonia. Ji priėjo negirdimai ir atsisėdo greta. Buvo dar labai anksti; ryto vėsa tebebuvo dar neatsileidusi. Ji buvo apsilvilkusi savo skurdžiu, senu burnosėliu ir žalia skara apsirišusi. Jos veidas dar turėjo ligos žymių, sulysęs, pablyškęs, išsekęs. Ji meiliai ir linksmai nusišypsojo jam, bet, kaip paprastai, baugščiai ištiesė jam savo ranką.

Ji visada ištiesdavo jam savo ranką baugščiai, kartais net visiškai nepaduodavo, tarytum bijodama, kad jis neatstumtų jos. Jis visada tartum su pasibjaurėjimu imdavo jos ranką, visada tarytum su apmaudu sutikdavo ją, kartais atkakliai tylėdavo per visą pasimatymo laiką. Atsitikdavo, kad ji drebdavo dėl jo ir pargrįždavo su didžiausiu sielvartu. Bet dabar jų rankos nepasileido; jis trumpai ir greitai žvilgterėjo į ją, nieko neištarė ir nuleido savo akis įžemę. Juodu buvo vieni, niekas jų nematė. Palydovas tam tarpui nusigręžė.

Kaip tas atsitiko, nė jis pats nežinojo, bet staiga tartum kažkas sugriebė jį ir nubloškė prie jos kojų. Jis verkė ir globstė jos kelius. Pirmą akimirką ji be galo persigando, ir jos veidas apmirė. Ji pašoko iš vietos ir, ėmusi drebėti, žiūrėjo į jį. Bet tučtuojau, tą pat akimirką ji viską suprato. Jos akyse sužibėjo begalinė laimė; ji suprato, ir jai jau nebebuvo abejonių, kad jis myli, be galo myli ją, kad jau atėjo galų gale ta minutė...

Jie norėjo kalbėtis, bet negalėjo. Ašarų buvo pilnos akys. Jie abu buvo išbalę ir sulysę; bet šituose ligotuose ir išbalusiuose veiduose jau švito naujos ateities aušra, – pilno prisikėlimo naujam gyvenimui aušra. Juos prikėlė meilė, vieno širdis buvo neišsemiamas gyvenimo šaltinis kito širdžiai. Jie nutarė laukti ir kentėti. Jiems dviem buvo likę dar septyneri metai; o kiek ligi to laiko nepakeliamų

kančių ir kiek begalinės laimės! Bet jis prisikėlė ir jis pažinojo, jis juto pilnai visa savo atsinaujinusia būtybe, o ji – juk ji tik ir gyveno jo gyvenimu!

Tos pat dienos vakarą, jau uždarius kazarmes, Raskolnikovas gulėjo ant narų ir mąstė apie ją. Tą dieną jam net pasirodė, tartum visi katorginingai, buvusieji jo priešai, jau žiūrėjo į jį kitaip. Net jis pirmasis kai kuriuos prašnekindavo, ir jam maloniai atsakydavo. Jis atsiminė dabar tai, bet juk taip ir turėjo būti: argi neturi dabar visa pakitėti?

Jis mąstė apie ją. Jis atsiminė, kaip tolydžio kankindavo ją ir draskydavo jai širdį; atsiminė jos išblyškusį, sulysusį veidelį, bet jo beveik ir nekankino dabar tie atsiminimai... jis žinojo, kokia begaline meile išpirko jis dabar visus jos kentėjimus.

Ir kas, pagaliau, tos visos, visos praeities kančios! Viskas, net jo nusikaltimas, net jo nuteisimas ir ištrėmimas, atrodė jam dabar, pirmiesiems jausmams sukilus, kažkokiu išviršiniu, keistu, tarytum ne su juo įvykusių faktų. Jis, tiesa, negalėjo tą vakarą ilgai ir pastoviai apie ką nors galvoti, susikaupti prie kokių nors minčių; tik jis nieko ir nebūtų išsprendęs dabar sąmoningai; jis tiktai jautė. Dialektikos vieton atėjo gyvenimas, ir sąmonėje turėjo rasti kažkas visiškai kita.

Po jo priegalviu gulėjo Evangelija. Jis paėmė ją mašinaliai. Ta knyga priklausė jai, tai buvo ta pati, iš kurios ji skaitė jam apie Lozoriaus prikėlimą. Katorgos pradžioje jis buvo manęs, kad ji užkankins jį su religija, nuolat kalbės apie evangeliją, brukte bruks jam knygų. Užtat kaip jis didžiai buvo nustebęs, kad ji nė karto nepriminė apie tai, nė karto net nepasiūlė jam Evangelijos. Jis ją pats paprašė jos netrukus prieš susirgdamas, ir ji tylėdama atnešė jam knygą. Ligi šiol jis jos dar nebuvo nė atskleidęs.

Jis neatskleidė jos nė dabar, bet viena mintis dingtelėjo jam: „Argi gali dabar jos įsitikinimai nebūti mano įsitikinimais? Jos jausmai, jos siekimai bent jau...“

Ji irgi visą dieną buvo susijaudinusi, o naktį net vėl susirgo. Bet ji tiek buvo laiminga ir tiek netikėtai laiminga, jog beveik išsigando savo laimės. Septyneri metai, tiktai septyneri metai! Savo laimės pradžioje, kuriomis nekuriomis akimirkomis, abu jie buvo linkę žiūrėti į tuos septynerius metus, lyg į septynetą dienų. Jis net nežinojo to, kad naujasai gyvenimas ne veltui gi jam duodamas, kad reikės jį dar brangiai nusipirkti, užmokėti už jį dideliu būsimuoju žygiu...

Bet nuo čia jau prasideda nauja istorija, laipsniško žmogaus atsinaujinimo istorija, laipsniško jo atgimimo, laipsniško jo iš vieno pasaulio į antrą žengimo, pažinties su nauja, ligi šiol visiškai nežinota tikrove istorija. Tatai galėtų būti tema naujai apysakai, – bet ši mūsų apysaka baigta.

Vertė J. M. Balčiūnas [Juozas Švaistas] ir Dominykas Urbas